

STUDENTSKÉ PŘÍSPĚVKY

Pomoc armády při plnění úkolů policie – ozbrojená asistence?

Pavel Salák*

HISTORIE

Zatímco po celý středověk a ještě dlouho do novověku hrálo hlavní roli v otázce ochrany vnitřní bezpečnosti státu vojsko, již v té době začaly ve městech (např. ve Vídni ve 14. stol.) vznikat zvláštní oddíly, které dbaly na pořádek – předchůdci dnešní policie. Od 2. pol. 19. stol. pak již problematika vnitřní bezpečnosti byla plně v rukou policejních sborů; tehdy jimi u nás byla policie a četnictvo. Jednotky armády však byly ve výjimečných případech nadále používány ku pomoci bezpečnostním složkám. Armáda se podílí na vnitřní bezpečnosti zpravidla až v situaci, kdy orgány, jinak příslušné k zabezpečování vnitřní bezpečnosti, nejsou s to situaci zvládnout vlastními silami, např. při nepokojích. Obdobně je armáda využívána k pomoci při živelných katastrofách, nebo jiných obdobných situacích, opět za podmínky, že není v silách příslušných orgánů zvládnout situaci svými silami.¹

V historii se pro takovéto nasazení vžilo označení vojenská asistence, přičemž šlo přímo i o právní termín.² U vojenské asistence pak bylo dále rozlišováno mezi asistencí ozbrojenou a pomocnou, kdy vojáci pomáhali při živelných či jiných pohromách. Jak plyne z tohoto rozdělení, pokud byla armáda povolána k pomoci při zabezpečování pořádku, jednalo se vždy o asistenci ozbrojenou (§ 2 odst. 2 vládního nařízení č. 141/1927 Sb. a z. n.). Otázka vojenské asistence byla pak samostatně upravena ve směrnici čs. branné moci G-10 „Směrnice pro vojenské asistence.“³ V době tzv. první republiky právní úprava použití zbraní armádou při vojenské asistenci (§ 26 směrnice G-10) navíc platila i pro jednotky četnictva

a policie, pokud zasahovaly pod jednotným velením – tedy v útvaru (§ 28 odst. 2 zákona č. 299/1920 Sb. z. a n., o četnictvu, později též § 65 téhož zákona ve znění zákona č. 28/1928 Sb. z. a n.).⁴

Obdobně i poválečná, respektive komunistická, právní úprava umožňovala využití armády v případě ohrožení vnitřní bezpečnosti státu za účelem udržení veřejného pořádku, jak o tom hovořil v § 1 odst. 2 písm. c) branný zákon č. 92/1949 Sb. Nový zákon pouze nahradil výraz „asistence“ českým termínem „výpomoc“, avšak v samotném charakteru činnosti k žádné změně nedošlo⁵, pomoc při zajištění veřejného pořádku byla možná jen formou ozbrojené výpomoci. Orgánem oprávněným požadovat ozbrojenou výpomoc byly národní výbory a podle nařízení vlády č. 209/1949 Sb., které provádělo branný zákon, i ministerstvo vnitra. Prováděcí předpis č. 21/1958 Sb. však ministerstvu již toto oprávnění nedává. Bohužel, všechny směrnice, které jsem našel, se týkaly pouze pomocné vojenské výpomoci, takže bližší podobu oprávnění vojáků při ozbrojených vojenských výpomocích nemohu přiblížit. Bezesporu takovýto interní předpis, který popisoval blíže postup v těchto situacích, existoval. Když jsem se dotazoval Úřadu pro vyšetřování zločinů komunismu na předpis, podle něhož měli být v listopadu 1989 nasazeni příslušníci Československé lidové armády (ČSLA) na pomoc příslušníkům Veřejné bezpečnosti, byl jsem odkázán na nařízení č. 3 Federálního ministerstva vnitra ze dne 18. února 1983, o povolání vojáků ČSLA v činné službě k plnění úkolů SNB.⁶ Tento předpis problematiku ozbrojené asistence neřeší, navíc podle něj měli vojáci pomáhat příslušníkům Veřejné bezpečnosti pouze v r. 1983 a to v období odchodu vojáků

* Mgr. Pavel Salák jr., student PGS Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ Kol.: Slovník veřejného práva československého, sv. V. Praha 2000 (reprint), s. 245.

² § 2 odst. 2 a 3 vládního nařízení č. 141/1927 Sb. z. a n., kterým se prováděl branný zákon č. 193/1920 Sb. z. a n.

³ Později se směrnice označovala G-XV a později také G-X-i. PINKAS, O., ERHART, J.: Sbírká, četnických předpisů. Kroměříž 1923; kupon č. 4, s. 139.

⁴ SALÁK, P.: Právní úprava použití zbraní bezpečnostními složkami proti osobám v letech 1918–1938 a v současnosti. Časopis pro právní vědu a praxi, 1/2002, s. 63.

⁵ Vedle dvou výše uvedených typů přibyla ještě výpomoc, kterou vyžadují důležité hospodářské zájmy státu (§ 1 odst. 3 zákona č. 92/1949 Sb.), směrnice pak hovoří ještě o tzv. dobrovolné výpomoci (čl. 11 odst. 1 směrnice 11/1967 Ú. v. a Hlava V směrnice č. 7/1974 Ú. v.).

⁶ Odpověď Úřadu pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu zasláná autorovi elektronickou poštou dne 10. 12. 2001.

základní vojenské služby do zálohy.⁷ Také Milan Kubeša, ač sám voják, ve svém článku chybně odkazuje na směrnici 7/1974 Ú. v., jako na předpis upravující tuto problematiku.⁸ Směrnice 7/1974 Ú. v. upravovala pouze problematiku pomocné výpomoci a dobrovolné výpomoci, nikoli výpomoci ozbrojené. Je si však třeba uvědomit charakter tehdejší politické moci a fakt, že bezesporu nebyl zájem na tom, aby bylo širší veřejnosti známo, za jakých podmínek mohou být vojáci použiti k plnění úkolů SNB. Takovýto předpis byl tedy s největší pravděpodobností utajen.

Jako typickou ukázkou takového nasazení můžeme použít podílení se vybraných jednotek Československé lidové armády a Pohraniční stráže (PS) na zabezpečování měnové reformy v r. 1953, kdy měly především za úkol střežit budovy a transporty s novou měnou. V Plzni a Ostravě však byly vojenské útvary použity i k obnově veřejného pořádku. V r. 1956 pro změnu vytvořily jednotky ČSLA uzávěru na státní hranici s Maďarskem v reakci na tamní politický vývoj.⁹ Armáda byla také nasazena v r. 1969 při prvním výročí okupace Československa armádami států Varšavské smlouvy.

V období po svržení komunistického režimu v listopadu 1989 panoval ve společnosti vůči armádě dosti záporný postoj. Ačkoliv se armáda nepodílela na potlačování demonstrací v r. 1989, přesto byla tehdejší armáda armádou komunistickou a proto právem vzbuzovala nedůvěru a strach, že by jí mohlo být zneužito. Proto také došlo r. 1990 k velmi podstatné novele zákona č. 92/1949 Sb. zákonem č. 72/1990 Sb. ze dne 14. března 1990. Novela vypustila řadu ustanovení a výrazně pozměnila zejména § 1 tohoto zákona. Podle nového znění bylo spolupůsobení armády na udržování bezpečnosti uvnitř státu omezeno pouze na situace, kdy by bylo přímému násilnému útoku vystaveno ústavní zřízení státu (§ 1 odst. 2 písm. c) zákona č. 92/1949 Sb. ve znění zákona č. 72/1990 Sb.). Zároveň byl bez náhrady zrušen i právní termín „vojenská výpomoc“. Ačkoliv se tak mělo stát již v r. 1990 novelou branného zákona č. 70/1990 Sb.¹⁰, zůstává v některých zákonech zachován až do r. 2000. Definitivně tedy vojenská výpomoc jako termín zaniká s novou právní úpravou branného zákonodárství v r. 1999.

V květnu 1991 došlo k další novele branného zákona pod č. 227/1991 Sb., kterou byl k prvnímu paragrafu přidán čtvrtý odstavec. Ke střežení objektů zvláštního významu a k ostraze státní hranice tak bylo možno použít i vojáky, a to se souhlasem vlády České a Slovenské Federativní republiky. Podrobnosti takového využití k plnění úkolů policie (respektive v té době ještě stále SNB) měla stanovit vláda nařízením. Vojáci měli stejná práva a povinnosti jako příslušníci SNB.¹¹

PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Současná právní úprava nepoužívá ani termínu asistence, ani termínu výpomoc a bohužel ani žádného jiného souhrnného termínu. Tento druh činností pak můžeme pro zjednodušení označit jako **nebojová činnost armády**.¹² Dělení na vojenské asistence (výpomoci) ozbrojené a pomocné tak nahradil taxativní výčet úkolů armády v ustanovení § 14 odst. 1 zákona č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách České republiky. Armáda může být mimo jiné použita i k plnění úkolů Policie ČR (§ 14 odst. 1 písm. b) zákona č. 219/1999 Sb.) K plněním úkolů Policie ČR může být armáda využita jednak při zabezpečování ochrany státních hranic, k plnění úkolů pořádkové služby, nebo k ochranné službě. Takovéto využití armády je časově omezeno na dobu nezbytně nutnou a nasazena může být pouze v případě, že síly a prostředky Policie ČR k zajištění vnitřní bezpečnosti a pořádku nepostačují. Vojáci pak mají stejná práva a povinnosti jako příslušníci Policie ČR podle zvláštních předpisů (zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších novel a další související předpisy¹³). Zákon o Policii ČR v ustanovení § 50a upřesňuje, že povolání mohou být jen vojáci v činné službě. Odstavec druhý téhož paragrafu pak hovoří stejně, jako § 14 odst. 2 zákona č. 219/1999 Sb., avšak dává vládě možnost, aby omezila oprávnění či povinnosti těchto vojáků. Vláda tedy může pravomocí vojáků omezit, nikoliv však rozšířit. Toto ustanovení je dalším z instrumentů, které mají zabránit případnému zneužití armády. Podle § 50a odst. 3 zákona o Poli-

⁷ Text nařízení byl publikován ve Věstníku federálního ministerstva vnitra částka 3/1983.

⁸ M. Kubeša ve svém článku Způsoby použití Armády České republiky (Vojenské rozhledy 1/1998) uvádí: „...vyčleňuje síly a prostředky k posílení Policie České republiky podle Směrnice 7/1974 Ústředního věstníku.“ http://www.army.cz/vti/vojroz/1998_1/kubesa.htm, 18. 11. 2001, 15 hod.

⁹ KUBEŠA, M.: Úkoly Armády České republiky a jak je naplňovat. Vojenské rozhledy 4/1999, s. 98.

¹⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 161/1995 Sb.

¹¹ Podle tohoto odstavce však bylo vydáno pouze nařízení vlády č. 382/1991 Sb., kterým se umožňovalo použití vojáků v činné službě při střežení objektů zvláštního významu a k ochraně státních hranic. Tyto objekty a úseky měla na základě žádosti ministra vnitra České a Slovenské Federativní republiky v dohodě s ministrem obrany České a Slovenské Federativní republiky stanovit federativní vláda (§ 2 nařízení č. 382/1991 Sb.). Způsob a formu spolupráce obou bezpečnostních složek měli dohodnout ministr vnitra a obrany (§ 4 nařízení).

¹² SALÁK, P.: Subjekty oprávněné požadovat použití ozbrojených sil při záchranných pracích (vztah §§ 15–18 zákona č. 219/1999 Sb. a zákona č. 239/2000 Sb.). Správní právo 3/2002, s.174 pozn. 1.

¹³ Např. vyhláška Ministerstva vnitra č. 25/1998 Sb. o vnějším označení policie a prokazování příslušnosti k policii.

cii ČR musí příslušníci armády, kteří budou k plnění úkolů Policie ČR nasazeni, svou příslušnost prokazovat předepsaným stejnokrojem s nápisem „POLICIE“, popř. ústním prohlášením či průkazem potvrzujícím toto oprávnění. Odstavec čtvrtý téhož zákona zmocňuje pak ministerstvo k vydání vyhlášky, jež by stanovovala další podrobnosti k prokazování příslušnosti. Tímto předpisem je vyhláška č. 25/1998 Sb. o vnějším označení policie a prokazování příslušnosti k policii. Vojákům povoláných k plnění úkolů policie se ve vyhlášce týká oddíl třetí, ustanovení § 11. Při prokazování příslušnosti má prioritu předepsaný (tedy vojenský) stejnokroj, doplněný páskou s černobílým nápisem „POLICIE“ (černá písmena na bílém podkladu). Teprve v případě, že není možné se prokázat stejnokrojem, s ohledem na okolnosti či podmínky konkrétního zákroku, se voják prokazuje ústním prohlášením. Podmínky pro prokazování příslušnosti průkazem stanoveny nejsou, je pouze uvedeno, že průkaz se předkládá k nahlédnutí, aniž se vydá z ruky.

Ustanovením § 14 odst. 3 zákona č. 219/1999 Sb. je pak k povolávání vojáků a k určování způsobu jejich použití oprávněna vláda formou nařízení. Zákon zde vychází z předpokladu, že vojáci nasazení k plnění úkolů Policie ČR budou působit vůči třetím osobám, a proto by mělo být toto jejich působení upraveno právním předpisem a to ad hoc, aby mohlo vždy reagovat na specifika daného použití.¹⁴ Od okamžiku, kdy zákon nabyl účinnosti, bylo vydáno již několik nařízení vlády vycházejících z ustanovení § 14 odst. 1 písm. b), respektive § 14 odst. 3 zákona o ozbrojených silách.

Poprvé bylo tohoto ustanovení využito v r. 2000 v souvislosti se zasedáním Mezinárodního měnového fondu v Praze. Stalo se tak na základě nařízení vlády č. 276/2000 Sb. ze dne 26. července 2000, o povolání vojáků Armády České republiky k plnění úkolů Policie české republiky v období od 15. do 30. září 2000. Nařízením povolalo k plnění úkolů policie 1600 vojáků v činné službě.¹⁵ Vojáci byli povoláni k plnění úkolů pořádkové Policie ČR na území České republiky. Použití vojáků bylo časově omezeno pouze na období od 15. do 30. září 2000, tedy na dobu zasedání Mezinárodního měnového fondu a Skupiny Světové banky. Jak však plyne z oné formulace „na území České republiky“ a z faktu, že samotné zasedání není v nařízení zmíněno, bylo použití vojáků v dispozici příslušných orgánů a neomezovalo se tak jen na činnost přímo související se zabezpečením zasedání Mezinárodního měnového fondu.

Vláda v tomto nařízení využila svého práva daného jím ustanovením § 50a odst. 3 zákona o Policii ČR a ustanovením § 2 nařízení č. 276/2000 Sb. a zakáza-

la, aby vojáci při plnění úkolů Policie ČR měli u sebe střelnou zbraň. Toto omezení dosti významně zužovalo okruh možného použití vojáků, takže jejich funkce mohla být spíše jen pomocná. Vojáci tedy nebyli nasazení přímo proti demonstrujícím, naopak převážně nahradili při výkonu běžné pořádkové služby ty policisty, kteří byli odvezeni do Prahy z různých míst naší republiky. Navíc vojáci pouze doplňovali běžné policejní hlídky (hlídka byla tvořena zpravidla jedním policistou a jedním vojákem).

V měsíci září roku 2001 vstoupila v platnost další dvě nařízení vlády, která umožňují použití armády k plnění úkolů policie ČR. První bylo schváleno vládou již 25. července 2001, nicméně publikováno bylo až 20. září 2001 pod č. 332/2001 Sb. Toto nařízení umožňuje využití armády k plnění úkolů policie ČR v případě havárie jaderné elektrárny. Je zde však třeba upozornit, že ačkoliv mají být vojáci nasazení pouze v případě havárie, nejde o použití jednotek AČR ve smyslu §§ 15 až 18 zákona č. 219/1999 Sb. (použití armády k záchranným pracím či k odstranění jiného hrozícího nebezpečí). Vojáci podle tohoto nařízení mají být pod policejním vedením a jejich úkoly budou shodné s úkoly policie, tedy zabezpečení pořádku. Nařízením omezuje taxativním výčtem oprávnění, která vojáci při plnění úkolů Policie ČR v těchto případech budou mít (§ 2 odst. 2 nařízení č. 332/2001 Sb.) Mohou požadovat vysvětlení podle § 12 zákona č. 283/1991 Sb. o Policii ČR v platném znění, požadovat totožnost ve smyslu § 13 odst. 1 téhož zákona po osobě, která se dopustila jednání jež nese znaky trestného činu, dále pak po osobě, která má zbraň na místech veřejně přístupných a je podezření, že by zbraně mohlo být užito k páčání trestné činnosti, a nebo po osobě, která se zdržuje v blízkosti spáchání trestného činu, požáru, dopravní nehody či jiné mimořádné události (§ 13 odst. 2 písm. a), e) a f) zákona o Policii ČR). Dále má voják pravomoc vyzvat k prokázání totožnosti osobu podle ustanovení § 13 odst. 3 písm. c) zákona o Policii ČR (na žádost jiné osoby, jež má na zjištění totožnosti právní zájem). Pokud by osoba, jejíž totožnost je zjišťována, odmítla poskytnout součinnost, má voják oprávnění tuto osobu předvést podle § 13 odst. 5 téhož zákona. Nařízením dává vojákům oprávnění zajistit osobu, provést prohlídku dopravního prostředku a oprávnění zakázat vstup na určitá místa (§§ 14, 18 a 20 zákona č. 283/1991 Sb. v platném znění). Z donucovacích prostředků smí vojáci použít:

- hmaty, chvaty, údery a kopy sebeobraný
- slzotvorné prostředky
- obušek

¹⁴ Důvodová zpráva k návrhu zákona o ozbrojených silách ČR – zvláštní část § 14, poslední věta.

¹⁵ Z šestnácti set povoláných vojáků jich dvě stě působilo v Praze, přičemž šlo pouze o obsluhu vojenské techniky (20 kusů pozemní, 4 kusy letecké). Zbývajících 1200 vojáků a 200 vojenských policistů působilo ve třiceti osmi vybraných okresech České republiky. Ročenka ministerstva obrany ČR 2000. Praha 2001, s. 186.

- pouta (§ 38 odst. 1 písm. a) až d) zákona o Policii ČR),

přičemž podmínky použití jsou dány dalšími ustanoveními téhož paragrafu. Dlužno ještě dodat, že i v tomto případě budou vojáci plnit úkoly policie bez zbraně, respektive bez střelné zbraně (§ 2 odst. 1 nařízení č. 332/2001 Sb.). Taxativní výčet oprávnění vojáků – oproti nařízení č. 276/2000 Sb. – navíc ještě zužuje jejich možnosti při použití služebního zákroku. Ačkoliv u některých donucovacích prostředků uvedených v § 38 zákona o Policii ČR (např. vytlačování koňmi – § 38 odst. 1 písm. f) zákona) by jejich reálné použití z hlediska vybavení armády asi nebylo možné, na druhou stranu v jiných případech by toto omezení mohlo být na škodu.¹⁶ Užití taxativního výčtu donucovacích prostředků je, v porovnání s ostatními nařízeními, jež povolávají vojáky k plnění úkolů policie, skutečně výjimkou ne dost dobře pochopitelnou. Míra hrozícího nebezpečí je v případě radičních havárií dosti značná, u řady lidí taková situace může vyvolat velmi afektované reakce a s takovými omezeními bude možnost zásahu příslušníků armády za účelem nastolení klidu a pořádku dosti ztížena.

V této souvislosti je zajímavé, že podle nařízení vlády č. 108/2002 Sb., o povolání vojáků Armády České republiky k plnění úkolů pořádkové služby Policie České republiky v období od 20. března 2002 do 15. dubna 2002, vyjma omezení týkajícího se nošení zbraní (obecně, tedy nejen střelných), žádné jiné omezení, co se služebních zákroků týče, nenalezneme. Vojáci byli podle tohoto nařízení nasazeni během asanačních prací na skalách na území obce Hřensko.¹⁷

V srpnu roku 2002 zasáhly velkou část Čech povodně. V této souvislosti se na záchranných a likvidačních pracích podílela významně i Armáda ČR (podle ustanovení § 14 odst. 1 písm. c) a §§ 15–19 zákona č. 219/1999 Sb. a podle zákonů č. 239/2000 Sb. a 240/2000 Sb.). V souvislosti s povodněmi bylo třeba také evakuovat rozsáhlé obydlené aglomerace, především pak v Praze, přičemž rozloha těchto prostor a vytížení příslušníků Policie ČR neumožňovaly, aby policie tyto prostory zcela zabezpečila vlastními silami. Z toho důvodu byli k plnění úkolů Policie ČR opět povoláni příslušníci Armády ČR. Stalo se tak na základě nařízení č. 377/2002 Sb. ze dne 13. srpna 2002, jímž bylo povoláno k plnění úkolů pořádkové služby Policie ČR nejvýše 1000 vojáků v činné službě (§ 1 na-

řízení č. 377/2002). Tito vojáci měli plnit úkoly podle § 1 pod velením příslušníka policie a beze zbraně (§ 2 nařízení). Již dne 16. srpna byl počet vojáků zvýšen na 2500 příslušníků AČR,¹⁸ k žádné jiné změně však nedošlo.

Při této hlídkové činnosti nebyli vojáci omezeni jen co se týče držení střelné zbraně, ale obecně jakékoliv zbraně. Připomeňme si v této souvislosti, že útočný nůž, popř. bodák nejsou jen zbraní. Nůž je jeden ze základních lidských nástrojů, ostatně ne nadarmo se říká, že každý správný muž má mít u sebe nůž, byť by mělo jít jen o kapsní nůž. Přitom bezpečnostní orgány by neměly dbát jen na pořádek, ale být obyvatelům obecně nápomocny.

Druhé nařízení ze září 2001 nabylo účinnosti zveřejněním ve Sbírce dne 27. září 2001 pod č. 348/2001 Sb., přičemž vláda se na něm usnesla den předtím – 26. září. Nařízení bylo tedy schváleno již v době po teroristických útocích na USA a v přímé souvislosti s nimi. Proto také prvním výrazným odlišovacím znakem od předchozích nařízení je fakt, že ponechává vojákům při plnění úkolů policie zbraně, jde tedy o ozbrojenou vojenskou asistenci tak, jak ji chápala prvorepubliková právní úprava.

Vojáci jím byli povoláni k plnění úkolů ochrany státních hranic v celém jejich rozsahu, k pořádkové službě a ke službě ochranné na území České republiky. Zde je třeba rozlišit ochranu objektů podle § 14 odst. 1 písm. a) zákona č. 219/1999 Sb. a tuto ochranu objektů na základě zákona č. 283/1991 Sb. v platném znění. Zatímco v případě ochrany podle zákona o ozbrojených silách jde pouze o objekty, které jsou stanoveny vládním nařízením¹⁹, zákon o Policii ČR sám obsahuje výčet objektů a osob, které má za úkol policie chránit (§ 2 odst. 1 písm. g), h) a p) zákona o Policii ČR). Tento výčet je jednak mnohem širší, jednak je sice taxativní, nicméně je možno ho rozšířit podle písm. h) o objekty zvláštního významu pro vnitřní pořádek a bezpečnost na základě rozhodnutí vlády na návrh ministra vnitra. Tento postup umožňuje mnohem snadnější a operativnější přístup než nařízení vlády, které ke své účinnosti vyžaduje publikaci ve sbírce zákonů. Vojáci tak mohou být využiti např. k ochraně objektů souvisejících se státoprávním uspořádáním státu (zastupitelské úřady, objekty Parlamentu, Ústavního soudu atp.), objektů, jejichž ochrana vyplývá z mezinárodních dohod, kterými je Česká republika vázána, dále k ochraně jader-

¹⁶ Např. nemožnost použít služebního psa (§ 38 odst. 1 písm. e) zákona o Policii ČR) nebo třeba situace, kdy hlídka složená z policisty a vojáka nasadí automobilu „botičku“. Pokud by totiž botičku nasadil voják (byť třeba z pokynu policisty), překročil by tak své pravomoce a dopustil by se protiprávního jednání, jelikož není nařízením oprávněn k použití technických prostředků k zabránění odjezdu vozidla (§ 38 odst. 1 písm. g) zákona o Policii ČR).

¹⁷ Počet vojáků byl omezen na padesát mužů, které vyčlenil ministr obrany, včetně potřebné techniky. Nařízení vlády bylo nahrazeno nařízením č. 156/2002 Sb., které nasazení vojáků umožnilo protáhnout do 30. června 2002.

¹⁸ Stalo se tak nařízením vlády č. 381/2002 Sb., přičemž ve Sbírce bylo chybně uvedeno 1500 příslušníků. viz. Sdělení Ministerstva vnitra o opravě tiskové chyby Sbírka zákonů, částka 135, s. 7765.

¹⁹ Nařízení vlády č. 259/1999 Sb., o střežení některých objektů důležitých pro obranu státu. Jde o tři velkoskladů paliv a maziv ČEPRO a.s.; k jejich ochraně je vyčleněno trvale 350 vojáků.

ných zařízení určených vládou České republiky a jaderného materiálu při jeho přepravě podle zvláštního zákona. Zároveň mohou zajišťovat ochranu osob uvezených pod písm. g) výše citovaného ustanovení zákona o Policii ČR.

Počet vojáků byl i v tomto případě omezen, a to na maximálně 1500 mužů (§ 1 nařízení č. 348/2001 Sb.) a pro nařízení platila rovněž časová omezenost do 31. prosince 2001. Platnost nařízení byla však dále prodlužována,²⁰ přičemž posledním v řadě bylo nařízení č. 427/2002 Sb. ze dne 25. září, které snížilo počet vojáků na 100 vojáků. Nařízení platilo od 30. září do 31. prosince 2002.

Také nařízení č. 299/2002 Sb., které umožnilo povolání vojáků v činné službě k plnění úkolů pořádkové a ochranné služby v období od 16. do 24. listopadu 2002 (v době konání summitu NATO), počítalo s tím, že vojáci takto nasazení budou mít u sebe střelnou zbraň. Přesněji řečeno, někteří z vojáků budou ozbrojeni střelnou zbraní. Tato situace byla velmi podobná situaci v září r. 2000, kdy se konalo zasedání MMF. V nařízení č. 299/2002 Sb. také není summit NATO přímo zmíněn, vojáci jsou povoláni k plnění úkolů policie na celém území ČR, a to v počtu maximálně 2400 osob (§ 1 nařízení č. 299/2002 Sb.). Ve zvýšení počtu nasazených vojáků – oproti nařízení č. 276/2000 Sb. – se projevila hrozba teroristického útoku. Tato hrozba sehrála svou roli právě i v otázce nošení zbraní těmito vojáky. **Plnit úkoly policie podle § 1 tohoto nařízení se střelnou zbraní bylo umožněno pouze vojákům, kteří byli určeni k ochraně mezinárodního letiště Praha – Ruzyně, a příslušníkům Vojenské policie. Ostatní příslušníci plnili služební úkoly bez střelné zbraně (§ 2 odst. 2 nařízení č. 299/2002), použití chladných zbraní není tímto nařízením, stejně jako nařízením č. 332/2001 Sb., vyloučeno. Vojáci nejsou omezeni ani co se týče donucovacích zákroků (odečteme-li zákroky s použitím střelné zbraně). Tito vojáci, stejně jako v září 2000, byli nasazení na doplnění pochůzkových hlídek Policie ČR náhradou za příslušníky policie povolované do Prahy.**²¹

TERMÍN „ASISTENCE“

Srovnáme-li použití vojenské asistence za první republiky a v současnosti, nalezneme zde řadu rozdílů. Je ostatně otázkou, zda vůbec má být pro tuto činnost používán výraz asistence. Úkolem prvorepublikové asistence bylo poskytnout orgánům státní moci dostatečnou autoritu pro výkon jejich pravomocí za situace, kdy tyto orgány nebyly s to dostatečnou autoritu získat sami o sobě. Armáda sice postupovala pod vlastním velitelem, ovšem ten se řídil pokyny příslušného státního orgánu, který si asistenci vyžádal. Pokud pak mělo dojít k použití zbraně, rozhodoval o tom téměř vždy právě tento státní orgán.²² Nasazení prvorepublikových vojáků vždy bylo soustředěné, tedy zasahovali vždy v armádním útvaru, byť by mělo jít pouze o družstvo.

V současné době používají vojáci termín asistence poněkud v jiném významu. **Podle nových názorů se asistencí rozumí nasazení vojáků na pomoc státním orgánům, ovšem mimo rámec svých organických jednotek.** Vojáci jsou pak začleněni do organických struktur zasahujících nevojenských složek.²³ Podle tohoto chápání prakticky veškeré nasazení vojáků pro plnění úkolů Policie ČR můžeme chápat jako asistenci (snad jen s výjimkou vojáků hlídajících rádio Svobodná Evropa a letiště Praha – Ruzyně). Naopak nasazení vojáků v rámci svých jednotek a také pod armádním velením, byť k plnění úkolů jiných orgánů veřejné správy se nazývá pojmem nebojová operace.²⁴ Ta by měla nastupovat až v okamžiku, kdy pouhá asistence nepostačuje. Jako typický příklad nebojové operace může sloužit nasazení armády při povodních v r. 1997. Zatímco v prvním případě tedy armáda přenechává pravomoc ve velení nad svými muži (ovšem jednotlivci, popř. malými skupinkami) jiným složkám, v druhém případě sice je armáda nasazena v rámci krizového zákonodárství, ovšem veškeré její operace jsou řízeny jejím velením. **Avšak je třeba zdůraznit, že toto dělení podle armádních teoretiků nemá oporu v právní terminologii. Užívání termínu asistence je tedy pro rozdílné chá-**

²⁰ Nařízení vlády č. 484/2001 Sb. ze dne 19. prosince 2001, č. 112/2002 Sb. z 25. března 2002, č. 298/2002 Sb. ze dne 19. června 2002 a nařízení 427/2002. Nařízením č. 112/2002 Sb. byl početní stav vojáků povolovaných k plnění úkolů Policie ČR snižen na 300 vojáků. Nařízením č. 427/2002 Sb. na sto.

²¹ Bližší podmínky a podrobnosti nasazení vojáků byly ujednány v dohodě mezi Ministerstvem obrany a Ministerstvem vnitra, uzavřené v Praze dne 1. srpna 2002.

²² Tuto podmínku nebylo nutné splnit v případě, že byl tomuto orgánu jeho projev znemožněn nebo pokud došlo k útoku na život, zdraví či majetek kohokoliv. SALÁK, P.: Armáda České republiky – nebojová činnost AČR. MU Brno, Právnická fakulta, Katedra správní vědy, správního práva a finančního práva. Brno 2002, s. 16 an. Zde si musíme uvědomit, že s vojenskou asistencí se počítalo především při demonstracích či větších shluknutích lidí.

²³ SPÁČIL, L.: Nevojenská obrana – nový termín v oblasti obranného plánování. Vojenské rozhledy 1999, č. 3, http://www.army.cz/vti/vojroz/1999_3/nevoj.htm, 18. 11. 2001, 15 hod.

²⁴ KUBEŠA, M.: Způsob použití Armády České republiky. Vojenské rozhledy 1998, č. 1, http://www.army.cz/vti/vojroz/1998_1/kubesa.htm, 18. 11. 2001, 15 hod.

pání jeho významu dosti zavádějící.

Nicméně tomuto dělení také odpovídá rozdíl v nasazení vojáků, zatímco za první republiky by byli vojáci nasazeni na posílení místních bezpečnostních útvarů v jednotném tvaru proti demonstrantům, nyní jsou na posílení policejních jednotek převedeni z různých míst republiky opět policisté. Vojáci tak nastupují na jejich místa nikoliv proto, aby dodali autority státní moci, nýbrž proto, aby prostě zaplnili „prázdná místa“. Důvod můžeme vidět jednak ve větší diferenciaci a specializaci Policie ČR, která tak sama disponuje jednotkami velmi dobře vyzbrojenými a vycvičenými k plnění různých speciálních úkolů (např. URNA – útvar rychlého nasazení), jednak můžeme vidět i důvody v rovině politické.

Zatímco v období první republiky bylo nasazení vojenských jednotek na pomoc bezpečnostním složkám jevem ne možná zcela běžným, zároveň však nijak výjimečným, tak v poslední době má takovéto použití armády nádech něčeho, čemu je předem připisováno záporné znaménko. Zejména v prostředí postkomunistických států, kde v období totality bylo zneužívání bezpečnostních, nebo lépe řečeno, ozbrojených složek obecně, poměrně častým jevem, vyvolává nasazení armády pro potřeby zajištění vnitřní bezpečnosti jistý neklid. Existuje zde stále strach z možného zneužití armády pro politické represe či politický převrat. Ovšem i ve vyspělých demokraciích, kde takovéto zkušenosti nemají, je nasazení armády chápáno jako výjimečný krok. Jde zároveň i o otázku, která má v politické rovině mezinárodní rozměr. Stát, kde bude často povolávána armáda k plnění úkolů policie, nemusí být ostatními státy považován za nijak zvlášť důvěryhodný, a to zejména v situaci, kdy jde o stát, v němž se demokracie teprve rodí. Bezesporu tyto faktory zvažovala vláda, když začlenila do nařízení č. 276/2000 Sb. ustanovení § 2. Je otázkou, zda tyto faktory byly zvažovány i při schvalování zákona o ozbrojených silách. **Jisté však je, že oproti přecházející úpravě, kdy byla pomoc policii možná pouze formou ozbrojené asistence, umožňuje zákon v současné podobě jak nasazení vojáků se zbraní, tak i beze zbraně.** Dále je zajímavé, že na vybavení vojáků určených k pořádkové službě při plnění úkolů policie se podílí Policie ČR, která je (na základě dohod uzavřených pro tyto případy) povinna vybavit vojáky obuškou a pouty.

VOJÁCI A ZBRANĚ

Teprve pod vlivem reálné hrozby teroristických útoků začali být k plnění úkolů policie využíváni vojáci vyzbrojení i střelnou zbraní. Vojáci byli však nasazeni skutečně pouze v místech, kde hrozilo největší nebezpečí teroristického útoku – chránili budovu rádia Svobodná Evropa, mezinárodní letiště. Naopak tam, kde jde o běžnou hlídkovou činnost, vojáci nadále ozbrojeni nejsou. **Střelnými zbraněmi jsou vybaveni výsadkáři a příslušníci Vojenské policie, tedy profesionální vojáci.** Naopak vojáci, kteří konají službu beze zbraně jsou především vojáci ve výkonu základní vojenské služby.²⁵ Proto vojáci nasazení při povodních, aby spolu s policií zabránili rabování, ozbrojeni nebyli.²⁶

Argument, který vedl příslušné orgány k tomuto rozhodnutí je dosti pádný – armáda není a priori určena k plnění úkolů policie, její příslušníci proto nemají ani policejní výcvik, ani přípravu a nemají proto ani předpoklady pro správné vyhodnocení situace, ve které zbraň použít, natož aby ji použili v souladu se zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky.²⁷ Je pravda, že vojenský výcvik se zbraní, respektive v otázce použití zbraně – je poněkud odlišný od výcviku policejního. Je také pravda, že vojáci základní vojenské služby nejsou tak dokonale seznámeni s policejními předpisy²⁸, které se týkají použití zbraně. Nejsm si však jist, zda jsou s těmito předpisy dostatečně seznámeni i oni profesionálové, snad vyjma Vojenské policie. Vojáci nasazovaní za první republiky k ozbrojeným asistencím byli také vojáky základní vojenské služby a nikoliv profesionálové. Je sice pravdou, že tehdejší předpis pro použití zbraně byl totožný pro armádu i četnictvo, ale nestálo by alespoň za úvahy, kdyby součástí výcviku vojáků v základní vojenské službě bylo i jisté minimum ohledně oprávnění použití zbraně dle zákona č. 283/1991 Sb.?

Ostatně proč by mělo jít pouze o použití zbraně – mezi donucovací prostředky patří i hmaty a chvaty. Zatímco policista je cvičen tak, aby protivníka znehybněl a následek jeho zákroku byl pro osobu, proti níž je zásah veden, co nejmenší (§ 38 odst. 4 a 5 zákona o Policii ČR), vojenský výcvik je zaměřen na zneškodnění, tedy na zabití, nebo alespoň zranění protivníka. Nehrozí snad v případě použití nepřiměřeného chvatu

²⁵ <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=833>, 22. 10. 2002, 14,20h.

²⁶ O tom, zda vojáci budou, či nebudou vyzbrojeni, rozhodovala vláda a nikoliv ministr obrany, popř. generální štáb, jimž vyslání hlídek z neozbrojených vojáků bylo také vyčítáno.

²⁷ <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=833>, 22. 10. 2002, 14,20h.

²⁸ V případě, že jde o nasazení vojáků, jež je předem známo (zasedání MMF, NATO) je ve smlouvách mezi ministerstvy přímo ustanovení, které hovoří o školení pro vojáky, za jehož provedení je odpovědné ministerstvo vnitra.

stejně riziko, jako v případě použití zbraně?

Osobně vidím jisté riziko v případě, že by vojákům v určité vypjaté situaci mohli „povolit nervy“ a zbraň by tak použili i za situace, kdy pro toto krajní řešení není místo. Bezesporně právě obava ze zbytečného krveprolití vede vládní představitele k tomu, aby neumožnili vojákům asistujícím Policii ČR nosit střelnou zbraň. Konec konců tak chrání i samotné vojáky, kteří by se v případě, že by výše nastíněná situace nastala, mohli nést za takovéto použití zbraně i trestně právní postih. **Je-li však velitelem hlídky policista, který by už z titulu své funkce měl být způsobilý určit, jaký zásah (domluva, donucovací prostředek atp. dle § 38 zákona č. 283/1991 Sb., ve znění pozdějších novel) je přiměřený situaci, nevidím problém v nošení střelných zbraní i vojáky; použijí ji pouze v tom případě, kdy k tomu vydá rozkaz policista.**

Neozbrojený voják nejenže je v horším postavení než příslušník Policie ČR, je v horším postavení než strážník městské či obecní policie a dokonce i v horším postavení než občan. I občan si totiž může, pochopitelně za zákonem stanovených podmínek pořídit střelnou zbraň a tu také nosit k ochraně svého života, zdraví a majetku (a za tímto účelem ji v souladu s právními předpisy může i použít). Byl by byl totiž voják držitelem příslušného zbrojního průkazu a majitelem zbraně, nemohl by ji, s ohledem na výkon služební povinnosti, nosit. Použít zbraň by vojáci mohli prakticky pouze v situaci, kdy by se ocitli v ohrožení a policista by nebyl schopen zbraň použít (zranění, smrt). S ohledem na situaci by takovéto jednání sice bylo formálně protiprávní (vojáci přece plní úkoly beze zbraně), nicméně s ohledem na situaci by šlo o jednání v nutné obraně, popř. v krajní nouzi, a tedy jednání přípustné. Je otázkou, zda by ovšem voják měl v tomto případě vůbec čas policistovu zbraň převzít a manipulovat s ní.

Vycházet z představy, že občan, který porušuje právo, své protiprávní činnosti zanechá pouze na ústní výzvu vojáka, je, zejména v naší zemi proslavené „švejkovstvím“, mírně řečeno chybné.²⁹ Lze tedy jen stěží předpokládat, že pouhou autoritou se policistům či vojákům vždy podaří zpacifikovat osoby, které se

např. dopouštějí rabování. Naopak v této situaci se osoby přistižené při činu mohou začít snažit zmizet, popř. zamést stopy. A to i třeba tím, že hlídku napadnou. V této situaci je naopak neozbrojený voják (byť je v armádě vycvičen i k boji beze zbraně) v dosti velkém nebezpečí života, nebo minimálně zdraví, zejména, je-li přistižených pachatelů více.

Pokud by se zbraně objevily i v rukou vojáků, kteří pomáhají policii v hlídkové činnosti v zaplavených oblastech, bezsporně by tím vzrostl i jejich kredit. Byl by to sice krok, který by byl všemi občany ostře sledován, u některých by pohled na vojáky se samopaly v ulicích mohl vyvolat jisté obavy, zejména byla-li psychika těchto občanů již těžce zasažena samotnými povodněmi. Na druhou stranu by vyzbrojený voják mohl způsobit, že si řada lidí skutečně uvědomí vážnost situace a začne se pokyny krizových orgánů řídit. Navíc může pohled na ozbrojené muže hlídkující v ulicích posílit v lidech, kteří museli opustit své domovy, pocit jistoty, že jejich majetek je chráněn. Rovněž tak i řadu rabujících by mohla odradit představa setkání s hlídkou, která je ozbrojená, navíc např. samopaly. **Ne nadarmo směrnice G-10 upozorňuje, že včasné nasazení vojenské asistence může – i bez použití zbraní, pouhou demonstrací síly – způsobit, že bude opět nastolen pořádek³⁰.**

ZÁVĚREM

Neozbrojený voják, který doprovází ozbrojeného policistu, by za určitých okolností mohl být pro tohoto policistu i zbytečnou přítěží, právě díky svému handicapu ve výzbroji. **Jestliže pak zazní i věta: „Záleží na řízení policistů a samozřejmě i na odpovědnosti vojáků samých, aby se nedostali do nebezpečné situace.“³¹, je pak třeba si klást otázku, čím bezpečnost vlastně mají tyto hlídky chránit. Při plnění policejních úkolů, jelikož jejich cílem je ochrana bezpečnosti a pořádku, pochopitelně k nebezpečným situacím dochází. Mají-li se jim, vojáci vyhábat, pak je celý systém jejich nasazení na plnění úkolů policie více méně zbytečnou parádou.**

²⁹ Stačí se jen podívat, jak občané v oblastech ohrožených povodněmi „dodržovali“ nařízení o evakuaci.

³⁰ Směrnice sice zároveň varuje, že asistence nemají být používány příliš často, což by mohlo vyvolat dojem bezdůvodného a přehnaného využití moci (§ 20 odst. 2 Směrnice G-10), v současné době je však zamezení nadměrného nasazování vojáků při plnění úkolů Policie ČR dostatečně vyřešeno. Podmínka formy nařízení vlády pro takovéto využití Armády ČR spojená s časovým omezením je podle mého názoru dostatečnou zárukou, že vojsko bude voláno na pomoc jen v nejnnutnějších případech. Dosavadní praxe tomu ostatně dává za pravdu.

³¹ <http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=833>, 22. 10. 2002, 14,20 h.